

**GHID PRIVIND APATRIDIA NR. 2:
Proceduri pentru a determina dacă o persoană este apatrid**

UNHCR publică prezentul Ghid în conformitate cu responsabilitățile aferente mandatului său în legătură cu rezolvarea problemei apatridiei. Aceste responsabilități au fost inițial limitate la apatrizii care aveau și statutul de refugiat, conform prevederilor alineatului 6 (A) (II) al Statutului UNHCR și Articolului 1 (A) (2) al Convenției privind statutul refugiaților din 1951. Pentru a duce la îndeplinire funcțiile prevăzute în Articolele 11 și 20 ale Convenției privind reducerea cazurilor de apatridie din 1961, mandatul UNHCR a fost extins pentru a acoperi și persoanele care îndeplinesc condițiile respectivei Convenții, prin Rezoluțiile Adunării Generale 3274 (XXIX) din 1974 și 31/36 din 1976. Agenției i-au fost încredințate responsabilități privind populația generală de apatrizi prin Concluzia 78 a Comitetului Executiv al UNHCR, care a fost avizată de Adunarea Generală prin Rezoluția 50/152 din 1995. Ulterior, în Rezoluția 61/137 din 2006, Adunarea Generală a avizat Concluzia 106 a Comitetului Executiv care prevedea patru arii majore de responsabilitate pentru UNHCR: identificarea, prevenirea și reducerea cazurilor de apatridie, precum și protecția apatrizilor.

Prezentul Ghid este rezultatul unei serii de consultări organizate cu experți în contextul celei de-a 50-a aniversări a Convenției privind reducerea cazurilor de apatridie din 1961 și s-a bazat în cea mai mare măsură pe *Sinteza concluziilor întâlnirii între experți cu privire la procedurile de determinare a statutului de apatrid și statutul apatrizilor*, organizată la Geneva, în Elveția, în decembrie 2010. Acest Ghid trebuie citit și interpretat în legătură cu viitoarele materiale *Ghidul privind definiția „apatridului” din Articolul 1(1) al Convenției privind statutul apatrizilor* și viitorul material *Ghid privind statutul apatrizilor la nivel național*. Acest set de Ghiduri va fi publicat în timp util la și Manual al UNHCR privind apatridia.

Acest Ghid urmărește să ofere îndrumare juridică interpretativă guvernelor, ONG-urilor, practicienilor în drept, factorilor de decizie și domeniului judiciar, precum și personalului UNHCR și al altor agenții ale Națiunilor Unite implicate în rezolvarea problemei apatridiei.

I. INTRODUCERE

a) Prezentare generală

1. Convenția privind statutul apatrizilor din 1954 (Convenția din 1954) stabilește definiția internațională a „apatridului” și standardele de tratament la care aceste persoane sunt îndreptățite, dar nu prevede niciun mecanism de identificare a apatrizilor ca atare¹. Totuși, din Convenția din 1954 reiese în mod implicit că statele trebuie să identifice apatrizii din propriile lor jurisdicții pentru a le acorda tratamentul corespunzător cu respectarea angajamentelor asumate de acestea prin Convenție. Acest Ghid conține recomandări cu privire la modalitățile de elaborare a procedurilor de determinare a statutului de apatrid, inclusiv problema dovezilor care sunt administrate în cadrul acestor mecanisme.

2. Oficialii guvernamentali se pot confrunta cu o problemă care vizează dacă o persoană este apatrid sau nu într-o plajă amplă de contexte, reflectând rolul critic pe care cetățenia îl joacă în viața de zi cu zi. Spre exemplu, analiza statutului cetățeniei prezintă relevanță atunci când persoanele solicită eliberarea unui pașaport sau a documentelor de identitate, asistență juridică sau ocuparea unui loc de muncă în sectorul serviciilor guvernamentale. Problema cetățeniei și a apatridiei poate să apară atunci când dreptul unei persoane de a se afla într-o țară este contestat în cadrul procedurilor de îndepărtare de pe teritoriu. În procedura de determinare a statutului de refugiat, cetățenia este deseori cheia identificării țării (sau țărilor) în legătură cu care temerea justificată de persecuție susținută de o persoană trebuie evaluată. O evaluare a apatridiei va fi necesară atunci când o persoană caută să beneficieze de protecțiile prevăzute de Convenția privind reducerea cazurilor de apatridie din 1961 (Convenția din 1961). Aceste exemple ilustrează faptul că determinarea statutului de apatrid este necesară într-o gamă largă de proceduri judiciare și administrative.

3. Acest Ghid acoperă procedurile care vizează în mod specific, dacă nu chiar exclusiv, să determine dacă o persoană este sau nu apatrid. Mai mult, acest Ghid se axează pe conceptul de apatrid așa cum este acesta definit în Convenția din 1954 și pe obligațiile statelor contractante ale Convenției din 1954. O anumită parte a analizei vizează statele care nu sunt obligate prin acest tratat și identificarea apatrizilor *de facto*. Deși o persoană poate fi apatrid și refugiat conform Convenției din 1954 și Convenției cu privire la statutul refugiaților din 1951 (Convenția din 1951) respectiv, un refugiat apatrid va beneficia de protecția acordată prin Convenția din 1951. Convenția din 1954 a fost elaborată cu scopul principal de a reglementa tratamentul apatrizilor care nu sunt refugiați.

4. Doar un număr relativ redus de țări au conceput și pus în aplicare proceduri de determinare a statutului de apatrid, și nu toate acestea sunt bine reglementate. Interesul pentru introducerea unor astfel de mecanisme este în creștere. Apatridia prezintă relevanță din punct de vedere juridic în dreptul internațional. Astfel, recunoașterea apatridiei joacă un rol important în ameliorarea respectării drepturilor omului ale apatrizilor, mai ales prin accesul la un statut juridic sigur și exercitarea drepturilor acordate apatrizilor prin Convenția din 1954.

5. De asemenea, statele au în plus interesul de a pune în aplicare proceduri de determinare a statutului de apatrid. Un astfel de demers crește capacitatea statelor de a-și respecta obligațiile asumate prin Convenția din 1954. În țările unde apatridia se manifestă în cadrul unor mișcări migratorii mixte, procedurile de determinare a statutului de apatrid ajută în plus serviciile guvernamentale să evalueze dimensiunea și profilul populației apatride de pe propriile teritorii, identificând astfel și serviciile guvernamentale necesare. În plus, identificarea apatridiei poate

¹ Definiția apatridului se regăsește în Articolul 1(1) Convenției din 1954: un „apatrid înseamnă o persoană care nu este considerată cetățean al nici unui stat, conform legii naționale a acestuia”. Pentru mai multe informații despre aspectele de interpretare în legătură cu definiția din Articolul 1(1), vezi *Ghidul UNHCR privind definiția „apatridului” din Articolul 1(1) Convenției din 1954 privind statutul apatrizilor („Ghidul privind definiția”)*, disponibil la adresa <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4f4371b82.html>.

ajuta la ameliorarea fenomenului ca urmare a relevării cauzelor și noilor tendințe în materie de apatridie.

b) Determinarea statutului de apatrid și dreptul la o cetățenie

6. Procedurile de determinare a statutului de apatrid ajută în general statele să își ducă la îndeplinire angajamentele asumate prin Convenția din 1954. punerea lor în aplicare însă, se poate dovedi necorespunzătoare în legătură cu anumite populații de apatrizi. Apatridia se poate manifesta în egală măsură într-un context migrator și unul nemigrator, iar profilul apatridiei într-o anumită țară se pretează unuia sau altuia dintre scenarii, sau poate fi combinat. O parte a populațiilor apatride într-un context nemigrator rămân în „propria lor țară” și pot fi denumite populații *in situ*². În cazul acestor grupuri, procedurile de determinare în scopul obținerii statutului de apatrid nu sunt potrivite din cauza legăturilor îndelungate cu aceste țări. Pe baza standardelor internaționale existente și practicii statelor în materie de reducere a cazurilor de apatridie, aceste legături include reședința obișnuită pe termen lung sau reședința la momentul succesiunii statale. În funcție de circumstanțele populației avute în vedere, statelor li se poate recomanda să deruleze campanii orientate cu privire la cetățenie sau să depună eforturi de verificare a cetățeniei, mai degrabă decât să facă uz de procedurile de determinare a statutului de apatrid³.

7. Campaniile orientate cu privire la cetățenie sunt derulate cu obiectivul de a remedia situația apatridiei prin acordarea de cetățenie, mai degrabă decât prin identificarea persoanelor ca apatrizi, pentru a le acorda în cele din urmă acest statut ca atare. Un număr de state a derulat astfel de campanii privind cetățenia care au vizat populațiile apatride pentru lungi perioade de timp de pe teritoriile lor, în unele cazuri chiar cu asistență din partea UNHCR. Chiar și în situațiile în care statele au derulat astfel de campanii, existența și punerea în aplicare a procedurilor de determinare a apatridiei pentru fiecare apatrid care nu se încadrează categoriilor de populații *in situ*, generează în continuare anumite avantaje de vreme ce profilul apatrizilor dintr-o anumită țară poate fi unul mixt sau se poate modifica în timp.

8. Procedurile de verificare a cetățeniei ajută persoanele de pe teritoriu în situațiile în care se confruntă cu dificultăți în obținerea de dovezi cu privire la statutul propriei cetățenii. Aceste proceduri implică deseori un proces accesibil, rapid și extrem de simplu de consemnare a cetățeniei curente, inclusiv cetățenia altui stat.

9. Cerințele procedurale ale ambelor abordări, campaniile privind cetățenia și procedurile de verificare a cetățeniei, vor fi similare cu cele utilizate în procedurile de determinare a cetățeniei în practică, de vreme ce ele trebuie să reflecte formele dovezilor disponibile în țară și dificultățile cu care solicitanții se confruntă în dovedirea statutului propriei cetățenii. Documentele doveditoare pot fi uneori omise, considerându-se suficiente declarațiile pe proprie răspundere ale membrilor comunității, conform cărora o persoană îndeplinește cerințele incidente prevăzute de legile cetățeniei, cum ar fi nașterea pe teritoriu sau descendența dintr-un părinte care a fost cetățean.

II. PROCEDURILE DE DETERMINARE A STATUTULUI DE APATRID

a) Conceptul și locul procedurilor de determinare

10. Statele beneficiază de libertate cu privire la conceperea și funcționarea procedurilor de determinare a cetățeniei, de vreme ce Convenția din 1954 nu conține prevederi în acest sens.

² Exprimarea „propria lor țară” este preluată din Articolul 12(4) Convenției internaționale privind drepturile civile și politice (ICCPR) și interpretare dată acesteia de Comitetul pentru Drepturile Omului al Națiunilor Unite.

³ Vezi alineatul 50 al documentului *Acțiunea UNHCR pentru rezolvarea problemei apatridiei*: O notă strategică, 2010, la adresa <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4b9e0c3d2.html>:

„... resursele nu trebuie dedicat unei determinări formale a statutului de apatrid în cazurile în care scopul realist și imediat este reprezentat de dobândirea, redobândirea sau confirmarea cetățeniei respectivei populații. Acesta va fi de regulă cazul în acele situații prelungite în care o întregă populație are legături semnificative doar cu statul în care trăiesc.”

Factorii locali, cum ar fi dimensiunea estimată și diversitatea populației apatride, precum și complexitatea aspectelor juridice și doveditoare, care urmează să fie examinați, vor influența abordarea adoptată. Pentru ca aceste proceduri să își dovedească eficacitatea, însă, determinarea statutului de apatrid trebuie să fie un obiectiv specific al mecanismului în cauză, deși nu trebuie să fie singurul astfel de obiectiv.

11. Practica curentă a statelor diferă în ceea ce privește locul procedurilor de determinare a apatridie în cadrul structurilor administrative naționale, reflectând considerente specifice fiecărei țări. Statele pot opta între o procedură centralizată și una care este pusă în aplicare de autoritățile locale. Procedurile centralizate sunt preferate pentru că au mai mari șansa să beneficieze de expertiza necesară la nivelul oficialilor care realizează determinarea statutului. Facilitarea accesului la procedură pentru solicitanții care locuiesc în diferite părți ale țării se poate realiza prin diferite măsuri: de exemplu, acceptarea depunerii cererilor scrise la birourile locale de unde să fie înaintate mai departe către organismul central de determinare, care poate coordona și direcționa examinarea corespunzătoare a faptelor relevante la nivel local, inclusiv interviul cu solicitantul.

12. Procesul prin care se determină dacă o persoană este apatrid poate fi unul complex și plin de provocări, dar este deopotrivă în interesul statelor și al apatrizilor ca procedurile de determinare să fie cât mai simple, juste și eficiente cu putință. În acest scop, unele state pot analiza oportunitatea adaptării procedurilor administrative existente pentru a include determinarea statutului de apatrid. Factorii care trebuie luați în considerare includ capacitatea administrativă, expertiza disponibilă în materie de apatridie, precum și dimensiunea preconizată și profilul populației apatride. În orice procedură combinată, este esențial ca definiția dată apatridului să fie clar înțeleasă și corespunzător aplicată și ca protecțiile procedurale și standardele probatorii să fie respectate.

13. Unele state pot alege să integreze procedurile de determinare a statutului de apatrid în domeniul de competență al autorităților în materie de imigrări. Alte state pot alege să includă determinarea statutului de apatrid printre atribuțiile organismului responsabil de problemele de cetățenie, spre exemplu, cererile de naturalizare sau solicitările de verificare a cetățeniei. Acest lucru va fi valabil mai ales atunci când persoanele în cauză sunt rezidenți pe termen lung ai statului.

14. Având în vedere că unii apatrizi pot fi și refugiați, statele pot avea în vedere oportunitatea de a combina determinarea statutului de refugiat și a apatridiei în cadrul aceleiași proceduri. Cerințele de confidențialitate aferente cererilor depuse de solicitanții de azil și de refugiați trebuie respectate indiferent de forma sau locul procedurii de determinare a statutului de apatrid⁴.

15. Analiza resurselor, financiare și umane în egală măsură, va avea un rol semnificativ în planificarea procedurilor de determinare a statutului de apatrid. Țările care au proceduri de determinare a statutului de apatrid au înregistrat un număr redus de solicitanți. Costurile implicate pot fi puse în balanță cu economiile făcute ca urmare a degrevării altor mecanisme administrative la care apatrizii ar fi apelat în cazul opus, cum ar fi solicitările de dobândire a altor forme de statut imigrator.

b) Accesul la proceduri

16. Pentru ca procedurile să fie juste și eficiente, accesul la acestea trebuie să fie garantat. Diseminarea informațiilor, inclusiv prin campanii orientate de informare și consiliere pe marginea procedurilor, facilitează accesul la mecanismul pus la dispoziția apatrizilor. Dat fiind faptul că persoanele nu cunosc uneori procedurile de determinare a statutului de apatrid sau ezită să

⁴ Mai multe detalii despre sincronizarea procedurilor de determinare a statutului de refugiat și de apatrid, vezi alineatele 26-30.

solicite statutul de apatrid, procedurile pot conține în mod util protecții care să permită autorităților statului să inițieze chiar ele procedura.

17. Oricine se află pe teritoriul unui stat trebuie să beneficieze de acces la procedurile de determinare a statutului de apatrid. Convenția nu asigură baza necesară pentru a impune celor care solicită determinarea statutului de apatrid să aibă un statut legal într-un stat. O astfel de cerință este injustă mai ales dat fiind faptul că lipsa cetățeniei echivalează cu imposibilitatea deținerii chiar a documentelor necesare pentru intrarea sau șederea legală într-un stat, în cazul multor apatrizi.

18. De asemenea, Convenția nu oferă o bază nici pentru stabilirea unor termene în cadrul cărora persoanele să solicite statutul de apatrid. Aceste termene limită pot duce la excluderea arbitrară a persoanelor din domeniul de cuprindere al protecției oferite prin Convenția din 1954.

c) Garanții procedurale

19. Procedurile de determinare a statutului de apatrid trebuie să fie formalizate prin lege. Incluziunea procedurilor în legislația asigură justețe, transparență și claritate. Garanțiile procedurale sunt elemente fundamentale ale procedurilor de determinare a statutului de apatrid. Garanțiile aferente procesului, care trebuie integrate în procedurile dreptului administrativ, inclusiv procedurile de determinare a statutului de refugiat, sunt necesare în acest context. Statele sunt deci încurajate să includă următoarele protecții:

- informațiile cu privire la criteriile de eligibilitate, procedura de determinare și drepturile asociate recunoașterii statutului de apatrid sunt diseminate pe scară largă de către autorități, în mai multe limbi; toți solicitanții beneficiază de consiliere cu privire la proceduri, într-o limbă pe care o înțeleg;
- dreptul la un interviu cu un oficial de decizie este disponibil;
- cererile sunt depuse în scris, iar în caz de nevoie, este oferită asistență în acest sens;
- sunt disponibile servicii de traducere/interpretare cu privire la cererile scrise și la interviu;
- fiecare membru al familiei are dreptul de a depune o cerere individuală;
- un adult poate depune o cerere în numele unui copil aflat în îngrijirea sa, și sunt disponibile garanții procedurale specifice pentru minorii neînsoțiți;
- un copil are dreptul de a fi audiat atunci când are capacitatea de a exprima un punct de vedere pertinent;
- solicitații au acces la consiliere juridică; în cazul în care asistența juridică este disponibilă cu titlu gratuit, aceasta va fi acordată solicitanților fără mijloace financiare;
- determinările sunt realizate pe baza fondului cererii individuale, cu referire la informațiile despre țara de origine, în ceea ce privește legea cetățeniei și practica aferentă materiei din statele în cauză, inclusiv informații cu privire la legea și practica din perioadele trecute care prezintă relevanță pentru cazul supus examinării;
- dacă determinarea are loc într-un context judiciar, procesul va avea mai degrabă un caracter de informare, decât de prejudiciere;
- deciziile sunt formulate în scris și justificate;

- deciziile sunt luate și comunicate într-o perioadă rezonabilă de timp;
- accesul la UNHCR este garantat.

20. Pentru a asigura că procedurile sunt juste și eficiente, statelor li se recomandă să se abțină de la îndepărtarea unei persoane de pe teritoriul lor în perioade de așteptare a rezultatului procedurii de determinare.

21. Dreptul la un interviu individual și la asistența necesară din partea unui traducător/interpret în timpul interviului individual pe toată durata procesului, sunt esențiale pentru a asigura faptul că solicitanții au posibilitatea de a-și prezenta cazurile integral și de a furniza și clarifica informații esențiale pentru cererile acestora. Aceste garanții procedurale permit în plus factorului de decizie să exploreze orice ambiguități ale unui caz individual.

22. Finalizarea cu celeritate a procesului de determinare a statutului de apatrid, permițând totuși o perioadă rezonabilă de timp pentru colectarea de dovezi, este în interesul tuturor părților. Numeroase țări au stabili termene precise pe care autoritățile de determinare trebuie să le respecte atunci când iau o decizie referitoare la o cerere privind statutul de apatrid. În cazul cererilor pentru care există dovezi clare și care sunt în mod evident întemeiate, astfel de proceduri juste și eficiente vor dura doar câteva luni până la determinarea finală.

23. În general, nu este de dorit o situație în care hotărârea administrativă este dată într-un termen mai lung de șase luni de la depunerea cererii, pentru că acest lucru va duce la prelungirea perioadei de timp în care poziția solicitantului este una nesigură. Cu toate acestea, în circumstanțe excepționale, acceptarea unor termene de soluționare de până la 12 luni se impune, atunci când investigațiile cu privire la statutul cetățeniei unei persoane implică un alt stat, și există posibilitatea ca un răspuns pe fond să fie primit în respectivul termen⁵.

24. Dreptul efectiv de a contesta un rezultat negativ al procedurii administrative este o protecție esențială în procedura de determinare a statutului de apatrid. Procedura de apel va fi responsabilitatea unui organism independent. Solicitantul va avea acces la consiliere juridică, iar în cazul în care asistența juridică este disponibilă cu titlu gratuit, aceasta va fi acordată solicitanților fără mijloace financiare.

25. Apelurile trebuie să fie permise atât în drept, cât și în fapt, de vreme ce există posibilitatea ca la primul nivel evaluarea dovezilor să nu fi fost corectă. Dacă un organism apelat își poate substitui decizia cu privire la eligibilitate conform Convenției din 1954 sau poate pur și simplu să anuleze decizia administrativă și să retrimite speța înapoi spre a fi reanalizată de către autoritatea de determinare, rămâne la latitudinea statutului. Această opțiune va reflecta practic abordarea generală a acestor chestiuni în cadrul propriului sistem juridic/administrativ. În plus, statele pot să permită o revizuire judiciară suplimentară care să aibă exclusiv în vedere chestiunile de drept și să fie limitată la regulile de procedură ale respectivului sistem judiciar.

III. SINCRONIZAREA PROCEDURILOR DE DETERMINARE A STATUTULUI DE REFUGIAT ȘI DE APATRID

26. Atunci când un solicitant depune atât o cerere pentru statutul de refugiat, cât și una pentru statutul de apatrid, este important ca fiecare astfel de cerere să fie evaluată și ambele statute să fie recunoscute în mod explicit. Acest lucru se datorează faptului că protecția acordată prin Convenția din 1951 dă în general naștere unui set de drepturi la nivel național mai cuprinzător decât cel conferit prin Convenția din 1954. Cu toate acestea, pot exista situații în care statutul de

⁵ Acest lucru reliefează importanța beneficiarii de către solicitanți de un standard adecvat de tratament pe durata procedurii de determinare. Această chestiune va fi aprofundată în viitorul *Ghid privind statutul apatrizilor la nivel național* („Ghidul privind statutul”).

refugiat încetează fără ca persoana respectivă să fi dobândit vreo cetățenie, necesitând astfel protecție internațională ca și apatrid.

27. De vreme ce un apatrid poate fi în același timp și refugiat sau îndreptățit la o formă complementară de protecție⁶, statele trebuie să asigure respectarea cerințelor de confidențialitate pentru refugiații care pot fi în același timp și apatrizi în procedura de determinare a statutului de apatrid. Fiecare solicitant implicat în procedura de determinare a statutului de apatrid trebuie să fie informat de la bun început despre necesitatea de a-și exprima orice preocupare legată de statutul de refugiat, dacă există⁷. Identitatea unui refugiat sau solicitant de azil nu trebuie divulgată autorităților din țara de origine a persoanei în cauză. După cum vom discuta în alineatele 44-47 de mai jos, oficialii responsabili de determinarea statutului de apatrid pot fi nevoiți să adreseze solicitări și autorităților străine cu privire la anumiți solicitanți, ceea ce poate conduce la compromiterea confidențialității la care refugiații și solicitanții de azil sunt îndreptățiți. Atunci când situația se prezintă în acest fel, determinarea statutului de refugiat va fi demarată, în timp ce analiza soluționarea cererii privind statutul de apatrid va fi suspendată.

28. Atunci când procedurile de determinare a statutului de refugiat și apatrid au loc separat, iar determinarea statutului de refugiat se poate realiza fără contactarea autorităților din țara de origine, ambele proceduri pot fi derulate în paralel. Cu toate acestea, pentru maximă eficiență, atunci când constatările unei proceduri pot fi utile celeilalte proceduri, se recomandă ca interviurile și colectarea și evaluarea informațiilor despre țara de origine aferente procedurii de determinare a statutului de refugiat să se realizeze primele.

29. În mod similar, într-o procedură care combină determinarea statutului de refugiat cu cea a statutului de apatrid, iar un solicitant depune ambele cereri, este important ca examinatorul să realizeze împreună determinarea statutului de refugiat și determinarea statutului de apatrid⁸. Dacă informațiile disponibile sunt suficiente pentru a concluziona că o persoană este apatrid fără a contacta autoritățile dintr-un stat străin, determinarea statutului de refugiat va putea fi demarată.

30. Atât în procedurile distincte, cât și în cele combinate, unele circumstanțe permit unei persoane să reactiveze o cerere suspendată de determinare a statutului de apatrid. O cerere de determinare a statutului de apatrid poate fi reactivată atunci când:

- cererea pentru determinarea statutului de refugiat este soluționată negativ;
- statutul de refugiat este recunoscut, dar încetează ulterior;
- statutul de refugiat este anulat datorită faptului că criteriile de excludere din Articolul 1A(2) al Convenției din 1951 nu sunt îndeplinite⁹; sau
- apar dovezi suplimentare conform cărora o persoană este apatrid.

Considerente similare se aplică și persoanelor care solicită și statutul de apatrid și o formă complementară de protecție.

IV. EVALUAREA DOVEZILOR

a) Tipuri de dovezi

31. Determinarea statutului de apatrid impune o evaluare combinată a aspectelor de fapt și de drept. Aceste cazuri nu pot fi soluționate doar prin analiza cetățeniei, de vreme ce definiția unui

⁶ Vezi Concluzia Comitetului Executiv al UNHCR nr.103 (LVI) din 2005 cu privire la formele complementare de protecție, disponibilă la adresa <http://www.unhcr.org/refworld/docid/43576e292.html>.

⁷ Similar, solicitanții statutului de refugiat trebuie informați despre posibilitatea solicitării recunoașterii ca apatrizi.

⁸ Determinarea statutului de refugiat impune o identificare fie a unei țări de cetățenie a persoanei, fie, în cazul apatrizilor, a țării unde aceștia și-au stabilit anterior reședința obișnuită, în scopul evaluării temerii de persecuție afirmată de respectiva persoană. Vezi alineatele 87-93 și 101-105, UNHCR, *Manualul și criteriile de determinare a statutului de refugiat* (republicat în 2011), disponibil la adresa <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4f33c8d92.html>.

⁹ Vezi Înalțul Comisariat pentru Refugiați al Națiunilor Unite, *Notă privind anularea statutului de refugiat*, 22 noiembrie 2004, disponibilă la adresa: <http://www.unhcr.org/refworld/docid/41a5dfd94.html>.

apatrid impune o evaluare a modului în care aceste legi sunt puse în aplicare în practică, inclusiv măsura în care hotărârile judecătorești sunt respectate de oficialii guvernamentali¹⁰. Tipurile de dovezi care pot fi relevante sunt împărțite în două categorii: dovezi legate de circumstanțele personale și dovezi privind legile și alte circumstanțe din țara în cauză.

32. Dovezile privind istoria personală ajută la identificarea statului și a procedurilor de cetățenie care trebuie avute în vedere în determinarea statutului cetățenei solicitantului¹¹. În orice caz dat, lista neexhaustivă de mai jos prezintă tipuri de dovezi pertinente:

- mărturia solicitantului (ex. cererea scrisă, interviul);
- răspunsul sau răspunsurile unei autorități străine la o solicitare în legătură cu statutul cetățeniei unei persoane;
- documentele de identitate (ex. certificat de naștere, extras din registrul de stare civilă, cartea națională de identitate, cartea de alegător);
- documentele de călătorie (inclusiv cele expirate);
- documentele cu privire la solicitările de dobândire a cetățeniei sau de obținere a unei dovezi a cetățeniei;
- certificatul de naturalizare;
- certificatul de renunțare la cetățenie;
- răspunsuri anterioare ale statelor la solicitări privind cetățenia solicitantului;
- certificatul de căsătorie;
- livretul militar;
- diplome școlare;
- certificate/dosare medicale (ex. certificate emise de spitalul nașterii, carnetele de vaccinare);
- documentele de identitate și călătorie ale părinților, soțului/soției, copiilor;
- documentele de imigrare, cum ar fi permisul de ședere în țara (țările) reședinței obișnuite;
- alte documente aferente țărilor de reședință (cum ar fi, spre exemplu, carte de muncă, acte de proprietate, contracte de închiriere, foi matricole, certificate de botez);
- declarații pe propria răspundere ale vecinilor și membrilor comunității.

33. Informațiile cu privire la circumstanțele din țara sau țările supuse analizei acoperă dovezi ale cetățeniei și alte acte normative relevante, modul de implementare al acestora și practicile respectivelor state, precum și mediul legal general în respectivele jurisdicții din perspectiva respectării de către puterea executivă a hotărârilor judecătorești. Acestea pot fi obținute dintr-o multitudine de surse, guvernamentale sau neguvernamentale. Complexitatea legilor și practicii naționale dintr-un anumit stat poate justifica folosirea expertizelor în anumite cazuri.

34. Pentru ca aceste informații referitoare la o țară să fie considerate corecte, ele trebuie obținute din surse de încredere și obiective, de preferat mai mult decât una singură. Astfel, sunt preferate informațiile a căror sursă este reprezentantă de organismele statului implicate direct în mecanismele de cetățenie din acest stat sau de actori nestatali care au experiență în monitorizarea și revizuirea acestor aspecte. Este important ca informații referitoare la respectiva țară să fie permanent actualizate astfel încât orice modificare a legii și practicii în materie de cetățenie din respectivele țării să fie luată în considerare. Acestea fiind spuse, informații referitoare la o țară pe care se bazează procesul trebuie să fie de actualitate și în concordanță cu evenimentele produse în materie de cetățenie care sunt analizate în speța în cauză. În plus, acolo unde practica ne arată că implicarea oficialilor în aplicarea legilor cetățeniei unui stat pare a fi diferită de la regiune la regiune, acest lucru trebuie să fie luat în considerare în ceea ce privește dovezile referitoare la o țară care au reprezentat baza analizei.

¹⁰ Acest aspect este aprofundat în alineatul 41 al *Ghidului privind definiția*, disponibil la adresa <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4f4371b82.html>.

¹¹ Vezi alineatul 40 de mai jos.

b) Aspecte legate de dovezi

35. Autoritățile care pun în aplicare procedurile de determinare a statutului de apatrid trebuie să ia în considerare toate dovezile de care dispun, verbale sau scrise, cu privire la cererea unei persoane.

36. Definiția pe care Articolul 1(1) al Convenției din 1954 o dă apatridului impune dovada negației – adică faptul că o persoană *nu* este considerat cetățean pe baza legilor oricărui stat prin efectul legilor acestuia. Acest lucru ridică importante provocări pentru solicitanți și prezintă modul în care trebuie puse în aplicare regulile privind dovezile în procedurile de determinare a statutului de apatrid.

Sarcina probei

37. Sarcina probei în procedurile legale se referă la problema părții care are responsabilitatea de a dovedi o cerere sau o afirmație. De regulă, în procedurile administrative sau judiciare, un reclamant va fi cel care va avea inițial responsabilitatea fundamentării propriei cereri. În cazul determinării statutului de apatrid, sarcina probei este în principiu comună, adică atât solicitantul, cât și examinatorul trebuie să coopereze în vederea obținerii de dovezi și stabilirii faptelor. Procedura este una bazată pe colaborare și urmărește să clarifice dacă o persoană se încadrează prevederilor Convenției din 1954. Astfel, solicitantul are sarcina de a relata cât mai corect și complet situația în care se află și de a administra toate dovezile de care dispune în mod rezonabil. În mod similar, autoritatea de determinare trebuie să obțină și să prezinte toate dovezile de care dispune în mod rezonabil pentru a asigura o determinare obiectivă a statutului solicitantului. Această abordare neconflictuală se regăsește în practica unui număr de state care aplică deja proceduri de determinare a statutului de apatrid.

38. Dată fiind natura apatridiei, solicitanții statutului de apatrid se găsesc deseori în situația de a nu își poate fundamenta cererea cu prea multe documente doveditoare sau nu se află în posesia niciunui astfel de document. Autoritățile de determinare a statutului de apatrid trebuie să ia această situație în considerare, manifestând, acolo unde se impune, înțelegere față de explicațiile declarate referitor la absența anumitor tipuri de dovezi¹².

Standardul probei

39. Ca și în cazul sarcinii probei, standardul probei sau pragul de dovezi necesar pentru a stabili statutul de apatrid, trebuie să ia în considerare dificultățile inerente dovedirii statutului de apatrid, în special în lumina consecințelor respingerii incorecte a unei cereri. Impunerea unui standard foarte înalt al probei în legătură cu statutul de apatrid va submina obiectivul și scopul Convenției din 1954. Drept urmare, statele sunt încurajate să adopte același standard al probei ca și cel impus determinării statutului de refugiat, și anume, statutul de apatrid va fi constatat atunci când se stabilește „într-o măsură rezonabilă” că o persoană nu este considerată cetățean al niciunui stat pe baza legilor acestuia¹³.

40. Lipsa unei cetățenii nu trebuie să fie stabilită în legătură cu fiecare stat din lume. Se vor avea în vedere doar acele state cu care persoana are o legătură relevantă, bazată în general pe nașterea pe teritoriu, descendență, căsătorie sau reședință obișnuită¹⁴. Constatarea apatridiei pe

¹² O mai mare flexibilitate este necesară și atunci când persoanele se confruntă cu dificultăți în obținerea unor documente eliberate de o autoritate străină, legalizate notarial sau care să aibă ștampile oficiale.

¹³ Vezi alineatul 42, UNHCR, *Manualul de proceduri și criterii pentru determinarea statutului de refugiat*, (republicat 2011), disponibil la adresa <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4f33c8d92.html>. În contextul determinării statutului de refugiat, o persoană poate pretinde o temere justificată de persecuție prin stabilirea „într-o măsură rezonabilă, a faptului că continuarea șederii acesteia în țara sa de origine a devenit de netolerat pentru respectiva persoană din motivele prevăzute de definiție [a refugiatului]”. Vezi și UNHCR, *Nota privind sarcina probei și standardul probei în procedura de azil* (decembrie 1998), disponibilă la adresa <http://www.unhcr.org/refworld/docid/3ae6b3338.html>.

¹⁴ Vezi alineatul 11 al *Ghidului privind definiția*, disponibil la adresa <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4f4371b82.html>.

o astfel de bază se va menține, exceptând situația în care autoritatea de determinare poate să prezinte dovezi clare și convingătoare conform cărora respectiva persoană este cetățean al unui anumit stat identificat. Aceste dovezi ale cetățeniei poate lua forma, spre exemplu, a unei confirmări scrise din partea autorității competente responsabile de deciziile de naturalizare dintr-o altă țară care atestă că solicitantul este un cetățean al respectivului stat prin naturalizare sau a unor informații care stabilesc că, în conformitate cu legea și practica cetățeniei dintr-un alt stat, solicitantul a dobândit în mod automat cetățenia acolo¹⁵.

41. În cazul în care un solicitant nu cooperează în vederea stabilirii faptelor, spre exemplu, tăinuind în mod deliberat anumite informații care ar putea ajuta la stabilirea identității sale, atunci respectiva persoană nu va putea stabili într-o măsură rezonabilă că este apatrid, chiar dacă nici autoritatea de determinare nu poate să demonstreze dovezi clare și convingătoare ale unei anumite cetățenii. Solicitarea poate fi, drept urmare, respinsă, exceptând situația în care dovezile totuși conduc la stabilirea statutului de apatrid într-o măsură rezonabilă¹⁶. Aceste cazuri trebuie însă deosebite de situațiile în care solicitantul nu poate, spre deosebire de nu dorește, să prezinte dovezi justificate semnificative și/sau mărturii cu privire la istoricul său personal.

c) Ponderarea dovezilor

42. Atunci când sunt administrate documente doveditoare autentice cu privire la istoricul personal al unei persoane într-o procedură de determinare a statutului de apatrid, aceste dovezi prevalează de regulă în fața mărturiei respectivei persoane în scopul tragerii unei concluzii cu privire la statutul de apatrid. Totuși, în situațiile în care sunt administrate doar foarte puține documente doveditoare sau nu sunt prezentate deloc astfel de documente cu privire la circumstanțele personale, mărturia scrisă și/sau verbală a solicitantului, informațiile disponibile despre țară și rezultatele investigațiilor suplimentare în respectivele state vor dobândi o mai mare greutate. Îndrumările prezentate în alineatele de mai jos cu privire la ponderea pe care trebuie să o aibă anumite tipuri de dovezi, care sunt de regulă avute în vedere în determinarea statutului de apatrid, trebuie citite împreună cu îndrumările pe această temă din *Ghidul privind definiția*.

Pașapoarte

43. Pașapoartele autentice, al căror termen de valabilitate nu au expirat, dau naștere presupunerii că titularul pașaportului este un cetățean al țării care a eliberat pașaportul. Cu toate acestea, această ipoteză poate fi respinsă atunci când există dovezi care arată că o persoană nu este considerat în mod efectiv drept un cetățean al unui stata, spre exemplu atunci când documentul este un pașaport de conveniență sau un pașaport care a fost emis eronat de o autoritate care nu are competență în determinarea problemelor de cetățenie. În aceste cazuri, pașaportul nu este o manifestare a poziției statutului conform căreia respectiva persoană se numără printre cetățenii săi. Pașapoartele contrafăcute sau emise în mod fraudulos nu dau naștere niciunei astfel de presupuneri¹⁷.

Solicitările adresate autorităților străine și răspunsurile primite din partea acestora

44. Informațiile furnizate de autoritățile străine au uneori maximă importanță pentru procedurile de determinare a statutului de apatrid, deși nu neapărat și în situațiile în care există alte dovezi adecvate la dispoziție. În nicio situație autoritățile unui stat cu privire care o persoană a afirmat o temere fondată de persecuție nu vor fi contactate, decât în cazul în care s-a emis o decizie finală conform căreia respectiva persoană nu este nici refugiat, nici îndreptățită la o formă de protecție complementară.

¹⁵ Vezi alineatele de la 20 la 37 *Ghidului privind definiția*, cu privire la modul de tratare a dovezilor provenite din alte state, inclusiv de la autoritățile consulare ale acestora, disponibil la adresa <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4f4371b82.html>.

¹⁶ Vezi secțiunea de mai jos privind credibilitatea.

¹⁷ Cu privire la aceste aspecte, vezi și alineatele 38-39 ale *Ghidului privind definiția*, disponibil la adresa <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4f4371b82.html>.

45. Procedurile de stabilire a contactelor cu autoritățile străine în vederea confirmării sau infirmării cetățeniei unei persoane pot necesita un anumit grad de flexibilitate. Unele autorități străine pot să accepte solicitări care vin direct din partea unui alt stat, în timp ce altele pot indica faptul că vor răspunde doar solicitărilor trimise de persoane fizice¹⁸.

46. În cazurile în care autoritățile de determinare a statutului de apatrid adresează solicitări autorităților străine cu privire la statutul cetățeniei sau de apatrid al unei persoane, acestea trebuie să aibă în vedere ponderea pe care trebuie să o atribuie răspunsului sau lipsei acestuia din partea statului în cauză¹⁹.

47. În situația în care răspunsul din partea unei autorități străine include o motivație care pare să includă aplicarea eronată a legilor locale asupra faptelor cazului sau o eroare în evaluarea faptelor, răspunsul trebuie să fie luat ca atare. Poziția subiectivă a celui alt stat are o importanță critică în determinarea statutului de cetățean, în sensul definiției apatridului²⁰. În situația în care timpul o permite, autoritățile de determinare a statutului de apatrid pot avea capacitatea de a exprima anumite preocupări în fața autorității străine, în speranța obținerii de clarificări cu privire la statutul de cetățenie al persoanei respective. Într-adevăr, în anumite cazuri, acest lucru poate conduce la recunoașterea cu întârziere de către autoritatea străină a faptului că persoana este cetățean al său sau la acceptarea de către acestea a faptului că persoana în cauză este îndreptățită să dobândească cetățenia.

Interviurile

48. Interviul cu solicitantul reprezintă o bună oportunitate pentru factorul de decizie să exploreze orice chestiunile legate de dovezile prezentate. Întrebările deschise, adresate într-o manieră neconflictuală, pot crea un „climat de încredere”²¹, care să încurajeze solicitantul să prezinte faptele cât mai complet cu putință²². Solicitanților trebuie să li se reamintească, de la bun început, faptul că au obligația de a coopera în cadrul procedurilor. Acestea fiind spuse, se va aștepta de la solicitant să depună toate eforturile pentru a da răspunsuri cât mai complete, iar în multe cazuri nici măcar informațiile de bază pot să nu fie cunoscute, cum ar fi data nașterii sau locul unde a fost înregistrată nașterea. Deși un singur interviu este de regulă suficient pentru a elucida istoricul solicitantului, în anumite cazuri sunt necesare și alte interviuri ulterioare.

Aspectele legate de credibilitate

49. Credibilitatea solicitantului nu va reprezenta obiectul procedurilor de determinare a statutului de apatrid atunci când această determinare se poate realiza pe baza documentelor doveditoare disponibile evaluate în lumina informațiilor relevante despre țară. Acolo unde, totuși, nu sunt disponibile suficiente documente sau acestea lipsesc, autoritățile de determinare a statutului de apatrid se vor baza pe într-o mai mare măsură pe mărturia solicitantului, iar în acest caz pot să apară probleme legate de credibilitate. În evaluarea credibilității unui solicitant, factorul de decizie poate avea în vedere indicatori obiectivi ai credibilității, inclusiv caracterul suficient al detaliilor furnizate, consecvența declarațiilor verbale cu cele scrise, consecvența declarațiilor solicitantului cu cele ale martorilor, consecvența cu informațiile despre țara de origine și caracterul plauzibil al declarațiilor.

¹⁸ Statele pot încheia acordul bilaterale sau multilaterale cu privire la solicitările legate de cetățenie. Un exemplu în acest sens este reprezentat de un Convenția privind emiterea unui certificat de cetățenie, din 1999, la care pot accede statele membre ale Comisiei Internaționale privind Starea Civilă, ale Uniunii Europene sau ale Consiliului European.

¹⁹ Îndrumare în acest sens este furnizată în alineatul 34 al *Ghidului privind definiția*, disponibil la adresa <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4f4371b82.html>.

²⁰ Vezi alineatele 38-39 ale *Ghidului privind definiția* care iau notă de faptul că o eroare în aplicarea legii locale cazului unei persoane nu prezintă relevanță în determinarea poziției statului, disponibil la adresa <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4f4371b82.html>.

²¹ Vezi alineatul 200, UNHCR, *Manual și criterii pentru determinarea statutului de refugiat* (republicat în anul 2011), disponibil la adresa <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4f33c8d92.html>.

²² Tehnicile de interviu sunt discutate la un nivel mai general în documentul UNHCR, *Interviurile solicitantului de refugiat (RLD 4)*, 1995, disponibil la adresa <http://www.unhcr.org/refworld/pdfid/3ccea3304.pdf>.

50. De la un solicitant se poate aștepta să aibă doar un nivel rezonabil de cunoștințe, raportat la anumiți factori, cum ar fi nivelul de educație al solicitantului și vârsta acestuia la momentul evenimentelor relevante. Legile cetățeniei și modul lor de punere în aplicare sunt complexe. Un solicitant nu va putea întotdeauna să explice cu cea mai mare claritate de ce autoritățile au luat o anumită decizie sau care este practica națională din țările avute în vedere. În situațiile în care identitatea etnică a unui solicitant este importantă pentru determinare, testarea cunoștințelor acestuia cu privire la practicile culturale sau de limbă trebuie să ia în considerare diferitele niveluri de educație și înțelegere a tradițiilor. O atitudine permanent evazivă și lipsită de explicații față de întrebările cheie poate duce la apariția unei preocupări legitime cu privire la credibilitatea solicitantului. Acest lucru este cu atât mai valabil atunci când o persoană refuză, nejustificat, să răspundă la anumite întrebări.

51. Atunci când analizează dacă relatarea unui solicitant este credibilă, un factor de decizie trebuie să evalueze dacă povestea prezentată este coerentă în conținut, și consecventă cu informațiile despre legea și practica cetățeniei din țările în cauză și dacă este coroborată cu orice documente doveditoare sau alte dovezi disponibile²³. Credibilitatea nu este subminată de inconsecvențe minore în relatarea solicitantului, mai ales atunci când acestea se referă la chestiuni puțin importante sau evenimente care au avut loc cu mulți ani în urmă. Atunci când mărturia solicitantului pare să contrazică dovezile privind țara în cauză, este important să se verifice faptul că nu există divergențe regionale în aplicarea mecanismului cetățeniei respectiv de către oficialii respectivului stat.

52. Comportamentul unui solicitant nu este în general un indicator fiabil al credibilității. Un apatrid poate să fi suferit o gravă discriminare ca urmare a lipsei cetățeniei, fapt care a generat starea de anxietate, reticența sau atitudinea defensivă în cadrul unui interviu. Diferențele culturale între solicitant și factorul de decizie pot uneori să afecteze o interpretare corectă a formelor specifice de comportament.

53. Nu vor fi trase concluzii negative atunci când o persoană nu a avut posibilitatea, într-un mediu corespunzător de intervievare, să facă comentarii asupra posibilelor decalaje, contradicții sau discrepanțe din respectiva relatare.

54. Chiar și atunci când se constată că elementelor esențiale ale declarațiilor solicitantului le lipsește credibilitatea, acest lucru nu va împiedica o determinare a statutului de apatrid. Mărturia unei persoane trebuie evaluată în lumina tuturor celorlalte dovezi, cum ar fi cele cu privire la țările în cauză, care pot sprijini în continuare o constatare a statutului de apatrid²⁴.

V. CONSIDERENTE PROCEDURALE SUPLIMENTARE

a) Determinarea în grup

55. Dată fiind natura apatridiei, procedurile individualizate reprezintă standardul pentru că permit explorarea circumstanțelor personale ale solicitantului. Țările care au adoptat până în prezent procedurile de determinare a statutului de apatrid au urmat această abordare. Majoritatea lor sunt state contractante ale Convenției din 1954 și evaluează cetățenia/statutul de apatrid prin prisma unei persoane într-un context migrator.

²³ Vezi în general alineatul 11 al documentului UNHCR, *Notă privind sarcina probei și standardul probei în procedura de azil* (1998), disponibil la adresa <http://www.unhcr.org/refworld/pdfid/3ae6b3338.pdf>.

²⁴ O abordare similară se aplică și în determinarea statutului de refugiat. Vezi alineatul 42 al documentului UNHCR, *Manual și criterii pentru determinarea statutului de refugiat* (republicat în anul 2011), disponibil la adresa <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4f33c8d92.html>. Dată fiind natura definiției apatridiei, problemele legate de credibilitate au șanse mai reduse de a împiedica o constatare a statutului de apatrid decât în determinarea statutului de refugiat.

56. Acordarea statutului de a apatrid unor persoane dintr-un grup poate fi totuși posibilă pe baza principiului *prima facie*²⁵, adică, fără a efectua o determinare completă a statutului individual. Această abordare se pretează situațiilor în care sunt disponibile informații aparent obiective despre absența cetățeniei membrilor unui grup astfel încât ei să îndeplinească *prima facie* condițiile definiției din Articolul 1(1) al Convenției din 1954. În absența unor dovezi contrare, eligibilitatea unei persoane pentru a beneficia de protecție prin Convenție se va baza în acest caz pe apartenența sau lipsa acesteia la un grup identificat care satisface definiția din Articolul 1(1).

57. Recunoașterea *prima facie* nu este o categorie subsidiară sau cu un statut inferior, ci mai degrabă reflectă o evaluare eficientă a dovezilor, care conduce la recunoaștere prin Convenția din 1954. Din postura lor de apatrizi, ei beneficiază de drepturile aferente respectivului statut până la încetarea acestuia. Ca și în cazul mecanismelor de determinare individuală, trebuie și în acest caz să existe o cale de atac efectivă la dispoziția persoanelor din grup care contestă o constatare negativă *prima facie* în legătură cu problema statutului.

58. Determinările în grup trebuie să permită analiza individuală a clauzelor de excludere prevăzute în Articolul 1(2) al Convenției din 1954. Persoanele care se încadrează prevederilor Articolului 1(2) nu vor fi îndreptățite la protecția acordată prin Convenția din 1954, chiar dar îndeplinesc definiția apatridului din Articolul 1(1) al instrumentului²⁶

b) Custodia publică

59. Luarea în custodie publică a persoanelor care urmăresc să obțină protecție din motive de apatridie este arbitrară²⁷. Apatridia, prin însăși natura sa, restricționează în mod sever accesul la documentele de identitate și călătorie de bază pe care cetățenii le dețin în mod normal. Mai mult, apatrizii se află deseori în situația de a nu deține drept de ședere legală în nicio țară. Astfel, lipsa documentelor sau absența permiselor necesare de imigrație nu pot fi folosite ca justificare generală pentru luarea în custodie publică a acestor persoane. Articolul 9 al ICCPR garantează persoanelor dreptul la libertate și securitate și interzice custodia publică ilegală și arbitrară.

²⁵ Tehnica *prima facie* este utilizată în determinarea statutului de refugiat, de regulă într-un context de grup. Dar a fost aplicată și în determinări individuale.

²⁶ Articolul 1(2) vizează persoanele care nu merită protecție pentru că fie beneficiază de o cale alternativă de a obține protecție, fie din cauza comportamentului lor:

"2. Prezenta convenție nu se aplică:

(i) persoanelor care în prezent primesc protecție sau asistență de la organele ori agențiile Națiunilor Unite - altele decât Înalțul Comisariat pentru Refugiați al Națiunilor Unite -, pe durata cât primesc această protecție sau asistență;

(ii) persoanelor care sunt recunoscute de autoritățile competente ale țării unde își au reședința ca având drepturi și obligații legate de faptul că posedă cetățenia țării respective;

(iii) persoanelor în legătură cu care există motive serioase să se considere următoarele:

a) au săvârșit o infracțiune împotriva păcii, o crima de război sau o crima împotriva umanității, așa cum sunt definite în instrumentele internaționale privind aceste categorii de infracțiuni;

b) au săvârșit o infracțiune nepolitică gravă în afara țării de reședință, înainte de a fi admise în aceasta țară;

c) au fost acuzate privind săvârșirea unor fapte contrare scopurilor și principiilor Națiunilor Unite."

²⁷ Vezi, cu privire la luarea în custodie publică în cazuri de imigrație, în general, poziția Grupului de lucru privind custodia publică arbitrară a Națiunilor Unite:

"58...consideră că luarea în custodie publică în cazuri de imigrație trebuie să fie abolită treptat. Migranții ilegali nu au comis nicio infracțiune. Infracționalizarea migrației ilegale merge dincolo de interesele legitime ale statelor de a-și proteja teritoriile și de a reglementa fluxurile migratorii ilegale.

59. Dacă custodia publică administrativă se impune, principiul proporționalității prevede că aceasta va fi o măsură luată în ultimă instanță. Vor fi respectate restricții legale foarte stricte și se vor asigura protecții judiciare. Motivele înaintate de state pentru justificarea custodiei publice, cum ar fi nevoia de a identifica migrații ilegali, riscul sustragerii sau facilitarea expulzării unui migrant ilegal care a primit un ordin de îndepărtare de pe teritoriu, trebuie să fie clar definite și enumerate exhaustiv în legislație."

Raportul Grupului de lucru privind custodia publică arbitrară a Națiunilor Unite către Consiliul pentru Drepturile omului, 2010, disponibil la adresa <http://www.ohchr.org/EN/Issues/Detention/Pages/Annual.aspx>.

În particular în legătură cu apatrizii, vezi Concluzia Comitetului Executiv 106 (LV1) din 2006, care „Face apel la state să nu ia în custodie publică apatrizii doar pentru faptul că sunt apatrizi și să îi trateze în conformitate cu dreptul internațional al drepturilor omului...”.

Pentru ca custodia publică să fie legală, aceasta trebuie reglementată prin legea națională. De preferat specificând și limitele maxime ale acestei custodii publice, și să fie supusă unei revizuii periodice și judiciare. Pentru ca custodia publică să nu fie arbitrară, este necesar ca ea să fie, în fiecare caz în parte, rezonabilă în toate circumstanțele, proporțională și nediscriminatorie. Formele nedeterminate, precum și cele obligatorii de custodie publică sunt arbitrarare *per se*²⁸.

60. Custodia publică, deci, este o măsură de ultimă instanță și poate fi justificat doar atunci când alte măsuri mai puțin invazive sau coercitive au fost luate în considerare și au fost evaluate ca fiind insuficiente pentru protejarea obiectivului guvernamental legitim pe care custodia publică îl vizează. Alternativele la custodia publică – de la cerințele de prezentare periodică sau sistemele de cauțiune la supervizarea structurată în comunitate și/sau programele de gestionare a cazului – sunt parte a parte a oricărei evaluări a necesității și proporționalității custodiei publice. Principiile generale ale custodiei publice se aplică *a fortiori* copiilor care, ca și regulă, nu vor fi niciodată luați în custodie publică.

61. În cazul în care persoanele care sunt în așteptarea determinării statutului de apatrid sunt luate în custodie publică, acestea nu pot fi ținute împreună cu infractorii condamnați sau persoanele care sunt în așteptarea judecării²⁹. Mai mult, supravegherea judiciară a custodiei publice este întotdeauna necesară, iar persoanele aflate în custodie publică trebuie să aibă acces la reprezentare juridică, inclusiv consiliere gratuită în cazul celor care nu au mijloacele necesare.

62. În cazul apatrizilor, absența procedurilor de determinare a statutului în vederea identificării identității sau cetățeniei, poate conduce la o perioadă prelungită sau nedeterminată de custodie publică. Procedurile de determinare a statutului de apatrid sunt, deci, un mecanism important de reducere a riscului de custodie publică prelungită și/sau arbitrară.

c) Rolul UNHCR

63. UNHCR asistă statele într-o varietate de modalități pentru a-și duce la îndeplinire mandatul în materie de apatridie³⁰. Bazându-se pe cunoștințele comparate privind procedurile de determinare a statutului de apatrid din numeroase state și pe experiența deținută în realizarea de evaluări ale statutului de apatrid și ale cetățeniei, UNHCR poate oferi consiliere atât privind elaborarea unor noi proceduri de determinare a statutului de apatrid, cât și privind îmbunătățirea celor existente³¹. În plus, UNHCR poate facilita investigațiile derulate de autoritățile de determinare a statutului de apatrid apelând la autoritățile din alte state și poate acționa ca și sursă de informații privind legile și practicile în materie de cetățenie³². Accesul solicitanților la UNHCR joacă, de asemenea, un rol

²⁸ Vezi deciziile Comitetului pentru Drepturile Omului al Națiunilor Unite în speța *van Alpen împotriva Olandei* (Comunicarea nr. 305/1988), 1990, *A împotriva Australiei* (Comunicarea nr. 560/1993) 1997 și *Danyal Shafiq împotriva Australiei* (Comunicarea nr. 1324/2004), 2006 din alineatele 5.8, 9.4 și, respectiv, 7.3. În contextul refugiaților, Concluzia Comitetului Executiv 44 (XXXVII) din 1986 stipulează ca luarea în custodie publică a solicitanților de azil trebuie în mod normal evitată, dar dacă totuși se impune, trebuie să aibă loc doar din motivele prevăzute de lege în vederea determinării identității persoanei și obținerii faptelor de bază ale cazului, atunci când o persoană a distrus în mod deliberat documentele sau a prezentat documente false cu scopul de a induce în eroare autoritățile, și/sau când există preocupări în legătură cu securitatea națională sau ordinea publică.

²⁹ Vezi îndrumările similare în legătură cu luarea solicitanților de azil în custodie publică, *ibid.*

³⁰ În special, conform alineatului 4 al Rezoluției 61/137 a Adunării Generale a Națiunilor Unite:

„...ia notă de activitatea Înalțului Comisariat în vederea identificării apatrizilor, prevenirii și reducerii cazurilor de apatridie, și protejării apatrizilor și îndeamnă Biroul Înalțului Comisariat să continue să depună eforturi în acest domeniu în conformitate cu Rezoluțiile incidente ale Adunării Generale și concluziile Comitetului Executiv.”

³¹ Conform celor prevăzute în Concluzia 106 (LVII) din 2006, Comitetul Executiv a solicitat UNHCR să „disemineze în mod activ informațiile și, acolo unde se impune, să instruiască interlocutorii guvernamentali cu privire la mecanismele adecvate de identificare, înregistrare și acordare a statutului de apatrid” și „să furnizeze asistență tehnică statelor contractante în implementarea Convenției din 1954 pentru a asigura implementarea consecventă a prevederilor acesteia” (alineatele (t) și (x)).

³² Statelor li se mai recomandă să consulte bazele de date cu privire la cetățenie, disponibile din diferite surse, cum ar fi baza de date Refworld a UNHCR, disponibilă la adresa www.refworld.org, sau sursele regionale, cum ar fi baza de date privind cetățenia a Observatorului Democrației în Uniunea Europeană (EUDO), disponibilă la adresa <http://eudo-citizenship.eu/national-citizenship-laws> și Proiectul de Monitorizare și Promovare a Guvernantei în Africa Governance Monitoring and Advocacy Project (Afrimap), disponibil la adresa www.afrimap.org.

semnificativ în asigurarea justiției procedurilor de determinare. În final, UNHCR poate să realizeze chiar ea determinări ale statutului de apatrid la nivel individual și/sau de grup, dacă se dovedește necesar.

d) Explorarea soluțiilor în străinătate

64. Unii solicitanți aflați în procedurile de determinare a statutului de apatrid pot să aibă șanse reale de admisie sau readmisie într-un alt stat, în unele cazuri prin dobândirea sau redobândirea cetățeniei. Aceste cazuri, care tind apară atunci când persoanele vizează determinarea statutului de apatrid într-un context migrator, ridică problema cooperării între state pentru a găsi cea mai potrivită soluție. Eforturile de asigurare a admisie sau readmisiei pot fi justificate, dar ele trebuie să fie depuse după o determinare a statutului de apatrid. Suspendarea procedurilor de determinare, însă, nu sunt adecvate în acest context de vreme ce recunoașterea statutului de apatrid al unei persoane este necesară pentru asigurarea unei protecții depline a drepturilor pe care respectiva persoană le are.

e) Protecții procedurale și probatorii suplimentare pentru anumite grupuri

65. Anumite grupuri se pot confrunta cu provocări specifice în stabilirea propriului statut al cetățeniei. Considerațiile legate de vârstă, gen și diversitate pot impune ca anumitor persoane să le fie acordate protecții procedurale și probatorii suplimentare pentru a se asigura că sunt luate decizii juste în urma procedurilor de determinare a statutului de apatrid.

66. Copiii, în special minorii neînsoțiți, se pot confrunta cu provocări acute în comunicarea faptelor de bază cu privire la cetățenia lor. Statele care pun în aplicare proceduri de determinare a statutului de apatrid trebuie să respecte principiul interesului superior al copilului atunci când analizează statutul cetățenie și nevoia de protecție a copilului în materie de apatridie³³. Protecțiile procedurale și probatorii suplimentare pentru solicitanții copii includ procesarea cu prioritate a cererilor lor, punerea la dispoziție a unor reprezentanți legali, interviuatori și interpreți pregătiți corespunzător, precum și ipoteza unei ponderi mai mari a sarcinii probei în responsabilitatea statului.

67. În anumite circumstanțe, considerente similare se aplică și persoanelor cu dizabilități³⁴ care se confruntă cu dificultăți în comunicarea informațiilor despre statutul cetățeniei lor. Factorii de decizie trebuie să ia în considerare faptul că, datorită discriminării, persoanele cu dizabilități au șanse mai reduse de a se afla în posesia unor documente de identitate sau de altă natură.

68. Este de preferat ca toți solicitanții să beneficieze de serviciile unor interviuatori și interpreți de același sex cu persoana în cauză. Interviuatorii și interpreții trebuie să cunoască și să adapteze oricăror aspecte sensibile de ordin cultural sau religios sau factorilor personali, cum ar fi vârsta și nivelul de educație. Ca urmare a discriminării, femeile se pot confrunta cu obstacole suplimentare în dobândirea educației relevante, cum ar fi certificate de naștere sau alte documente de identificare care ar fi aferente stabilirii statutului cetățeniei lor.

VI. DETERMINAREA STATUTULUI DE APATRID ATUNCI CÂND CONVENȚIA DIN 1954 NU SE APLICĂ

69. Mulți apatrizi care îndeplinesc condițiile definiției din Convenția din 1954 se află în țări care nu au obligații prin acest tratat. Cu toate acestea, un număr de state necontractante au introdus

³³ Toți copiii separați vor avea acces la o procedură de determinare a interesului lor superior. Rezultatul unei proceduri de determinare a statutului de apatrid, ca și rezultatul procedurii de azil, fac parte din determinarea interesului superior al copilului. În ceea ce privește procedurile de azil și determinarea interesului superior, vezi Documentul Înaltului Comisariat pentru Refugiați al Națiunilor Unite, *Ghidul UNHCR privind determinarea interesului superior al copilului*, mai 2008.

³⁴ Convenția privind drepturile persoanelor cu dizabilități recunoaște că dizabilitatea este un concept în evoluție și că acesta rezultă din interacțiunea dintre persoanele cu deficiențe și barierele de atitudine și de mediu care împiedică participarea lor deplină și efectivă în societate în condiții de egalitate cu ceilalți”, Preambul, alineatul (e).

anumite proceduri de determinare a statutului de apatrid pentru a soluționa situația respectivelor persoane de pe teritoriile lor, date fiind angajamentele pe care și le-au asumat prin dreptul internațional al drepturilor omului. În ceea ce le privește pe acestea din urmă, statutul de apatrid este un fapt relevant din punct de vedere juridic, spre exemplu în legătură cu protecția împotriva luării arbitrare în custodie publică (Articolul 9(1) al ICCPR), dreptul femeilor la tratament egal cu cel al bărbaților în ceea ce privește cetățenia (Articolul 9 al Convenției privind eliminarea tuturor formelor de discriminare împotriva femeilor), precum și dreptul fiecărui copil la o cetățenie (Articolul 24(3) al ICCPR și Articolul 7(1) al Convenției privind drepturile copilului).

70. Apatrizii de *facto* nu se încadrează nici ei în domeniul de cuprindere al protecției oferite de Convenția din 1954. Nu există o definiție acceptată la nivel internațional al apatriziei de *facto*, deși în Actul Final al Convenției din 1961 și în Actul Final al Convenției din 1954³⁵ se face o referire implicită la acest concept. Conform recentelor eforturi depuse în vederea definirii termenului, apatrizii de *facto* posedă o cetățenie, dar nu pot sau, din motive întemeiate, nu doresc protecția statului de cetățenie³⁶. Unele state au incluse conceptul de apatrizie de *facto* (în fond, dacă nu întotdeauna în nume) în propriile proceduri de determinare a statutului de apatrid, examinând eligibilitatea lor pentru protecție pe această bază, împreună cu criteriile din Convenția din 1954.

71. Statele sunt încurajate să acorde protecție apatrizilor de *facto* în plus față de protecția acordată apatrizilor ce fac obiectul Convenției din 1954. Deseori, apatrizii de *facto* se află în situații de ilegalitate sau în custodie publică prelungită pentru că nu pot să se întoarcă în țara lor de cetățenie. Statele vor lua în considerare o multitudine de factori atunci când decid tipul procedură prin care va fi determinat statutul de apatrid de *facto*. Un argument în acest sens este faptul că nu va fi întotdeauna clar de la bun început, nici măcar din perspectiva solicitantului, dacă este sau nu apatrid în conformitate cu Convenția din 1954 sau dacă se încadrează conceptului de *de facto*. Indiferent de locul unde are loc determinarea statutului de apatrid de *facto*, procedura nu trebuie să împiedice persoanele să solicite protecție ca refugiat sau apatrid pe baza condițiilor Convenției din 1954, de vreme ce recunoașterea ca atare va genera obligații pentru stat, prin dreptul internațional, mai mari decât recunoașterea ca și apatrid de *facto*.

³⁵ Alineatul 3 al Actului Final al Convenției din 1954 a fost elaborat tocmai pentru a clarifica poziția apatrizilor de *facto*. Această recomandare impune ca beneficiile Convenției să fie extinse și asupra persoanelor despre care statele consideră că au avut motive solide să renunțe la protecția statului lor de cetățenie. La fel și în cazul Actului Final al Convenției din 1961, care, deși nu definește apatrizia de *facto*, prevede o recomandare conform căreia aceste persoane beneficiază de prevederile Convenției din 1961 în ceea ce privește dobândirea unei „cetățenii efective”.

³⁶ Secțiunea II.A. a documentului Înaltului Comisariat pentru Refugiați al Națiunilor Unite, *Întâlnire între experți pe tema conceptului de apatrid în dreptul internațional (Sinteza concluziilor)*, propune următoarea definiție operativă a termenului:

“Apatrizii de *facto* sunt persoane aflate în afara țării lor de cetățenie care nu pot, sau, din motive întemeiate, nu doresc protecția respectivei țări. În acest sens, protecția se referă la dreptul la protecție diplomatică exercitat de statul de cetățenie în vederea remedierii unui act injust la nivel internațional împotriva unuia dintre cetățenii săi, precum și protecția și asistența diplomatică și consulară la nivel general, în legătură cu întoarcerea în statul de cetățenie.”

Textul complet al Concluziilor este disponibil la adresa: <http://www.unhcr.org/refworld/pdfid/4ca1ae02.pdf>.